Bedők Péter

Testvérnemzetek

„Ha a magyar–horvát viszony javulásán akarunk dolgozni, első teendőnk az elzárkózottság, az idegenkedés, a tájékozatlanság ködlepte várainak lerombolása legyen. Egymás megismerése bizonynyal elengedhetetlen feltétele egymás megértésének. És a tapasztalat azt mutatja, hogy a megismeréssel már megtettük a fele utat a megértéshez."[1]

2018. december 5-én, az Országházban emlékkonferenciát tartottak a horvát–magyar kiegyezés 150. évfordulójának alkalmából. Három nappal később, december 8-án, ugyancsak az Országházban előadások keretében emlékeztek meg Lengyelország függetlensége visszaszerzésének századik évfordulójáról. Ezen az egy héten akarva-akaratlanul is megelevenedett a magyar és a környező szláv népek viszonyára utaló állandó jellegű kérdés.

Bizonyára Magyarországon és Lengyelországban mindenki egyetért abban, hogy a kevés nézeteltérés ellenére a magyar és a lengyel nép sajátos módon, nemzedékről nemzedékre „egymásra talál" az egyéni (személyes) barátságok és az állami kapcsolatok útján. Ennek köszönhetően a környező népek közül a magyarok a lengyelekkel ápolják a legbensőségesebb kapcsolatot. Ez a sajátosság részben Közép-Európa geopolitikai jellemvonásának is köszönhető, miszerint Kelet-Közép-Európa északi részét a délitől az Északnyugati-Kárpátok vonala választja el. „Lengyelország déli határa az egyetlen, amelyet valamiféle semleges választóvonalnak lehet tekinteni. A középső Kárpátok hegylánca ezer éven át elválasztotta a lengyel földeket a Duna völgyétől és a magyar földektől." Így nyilatkozik Norman Davies a modern Lengyelország határairól.[2] Ezen gondolatot erősíti az a tény is, hogy a térségükben sokkal erősebb a nyugati-keleti orientáció, mintsem az északi-déli. Kiss Gy. Csaba így összegzi ezt a jelenséget: „A Közép-Európát ábrázoló történelmi térképekről Lengyelországban gyakran lemarad a német és orosz világ közötti szubkontinens déli fele. Mintha a Kárpátokon, vagy mondjuk, Magyarországon túl már egy másféle világ kezdődnék: egzotikus mediterrán tájak, a nekik rokon nyelv ellenére inkább rejtelmes, mint

Bedők Péter (1994) történész, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem doktorandusza.

1 Bajza József: A horvát kérdésről. Politika, 1918. augusztus-szeptember. In Bajza József: *A horvát kérdés*. Válogatott tanulmányok. Sajtó alá rendezte Tóth László. Budapest, 1941, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 64.

2 Norman Davies: *Lengyelország története*. Budapest, 2006, Osiris Kiadó, 804.

ismerős közeg."[3] A történelem többször is bebizonyította, hogy míg Magyarország délről nyitott, addig Lengyelország a tőle délre elhelyezkedő Északnyugati-Kárpátoktól eltekintve minden irányból védtelen.[4] A történelmi szituációkra adott hasonló reflexiókat csak megerősítette a geopolitikai helyzetből fakadó egymásra utaltság tudata. Ezen kívül a történelem folyamán a függetlenségi törekvések mindkét fél számára fontosak voltak, amelyekben ugyancsak bőven találhatunk kapcsolódási pontokat.

Magyarként nehéz megérteni a szláv népek komplex összetartozás-tudatát, hiszen a nyelvi és a kulturális rokonság ellenére gyakran előfordultak, előfordulnak érdekellentétek közöttük. Erre volt példa a szerb–horvát ellenségeskedés a királyi és a 1945 utáni Jugoszláviában vagy pedig a két világháború közötti Lengyelország és Csehszlovákia viszonya is. A feszültségek ellenére a magyarokat gyakran megrendítette a félelem az eltűnéstől és a szláv tengerben való feloldódástól. Az 1867-ben megvalósuló kettős monarchia és a kiegyezés rendszere ezt a komplexust ideiglenesen csökkenteni tudta, ám hosszú távon ez a modell is megbukott. Újabb érv született amellett, hogy az elnyomó és elnyomottak (imperializmus versus szeparatizmus) diskurzusból kilépve kölcsönös egyetértésen alapuló együttműködési rendszer szülessen Magyarország és a környező szláv népek között. Erre azonban nemcsak a rendszerváltásig, hanem különböző okok miatt napjainkig is várni kell vagy kellett (kisantant-revíziópárti szembenállás, a szocialista típusú államberendezkedésből fakadó kötöttségek).

Jogosan felmerülhet bennünk a kérdés, hogy a lengyeleket melyik szláv nyelvű nép követi a magyarok által leginkább közkedvelt szomszédok sorában. Utal a jelenlegi magyar–szlovák kapcsolatok állapotára, hogy a 2019. március 21-én tartandó Szlovákia–Magyarország Európa-bajnokság labdarúgó selejtezőjét nem a pozsonyi vadonatúj Slovan-stadionban, hanem a Spartak Trnava nagyszombati stadionjában tartják, ahol a City Arénában fogadja a magyar válogatottat a cseh származású Pavel Hapal szövetségi kapitány csapata. Ezzel szemben 2018 nyarán megtapasztalhattuk a magyar–horvát barátság spontán, jelenkori tovább élését. „Kis túlzással fél Zala Horvátország felé vette az irányt vasárnap, de az úticél ezúttal nem a tengerpart volt, hanem valamelyik határhoz közeli település. A fociszeretők a horvátokkal együtt akartak örülni a válogatottjuk sikerének. Nos, így is lett… Ria, ria, Croatia – kiálltja, a kiszáradástól a nagy melegben sem veszélyeztetett egyik hazánkfia, jelezve, hogy nemcsak a lengyel–magyar dwa bratanki. Horvátul egyébként dva prijatelja, de itt nincs

3 Kiss Gy. Csaba: *Budapest–Zágráb: oda–vissza*. Művelődéstörténeti esszék, 1999–2004. Budapest, 2015, Nap Kiadó, 173.

4 Ez alól kivétel a Kárpátokon átívelő jelentősebb események voltak 1471-ben a 13 éves Jagelló Kázmér herceg (Jagelló IV. Kázmér király fia) lengyel trónkövetelő Mátyás király elleni betörése és 1657-ben II. Rákóczi György vezetett vereséggel végződő hadjárata Lengyelországba.

jelentősége a nyelvi különbségnek, mindenki ért mindent, bár bábeli a tér" – nyilatkozik Péter Árpád, a *Zala Hírlap* újságírója a 2018. július 15-én játszott Franciaország–Horvátország világbajnoksági döntő csáktornyai közvetítésének átélt pillanatairól.[5]

Véleményem szerint a fentebb említett esemény felhívja a figyelmet a napjainkban is fellelhető szimpátiára a magyarok és a horvátok között. Mégis, magyarként sokkal nehezebb helyzetben vagyunk a horvátokkal, mint a lengyelekkel. Ehhez pedig nem csak Josip Jelačić magyarországi hadjárata kapcsolódik, hanem például a horvát irodalom „legnagyobbjainak". A. G. Matoš és Miroslav Krleža magyarellenességre utaló kijelentései is. Ezt csak fokozzák a 1895-ös zágrábi királylátogatás során a magyar zászlóégetések és a 91%-ban horvát Muraköz katonai megegyezésbe ütköző „felszabadítása" 1918. december 24-én.[6] Nem utolsósorban pedig kívülállóként nehéz volt megérteni a Magyarországnál két és félszer nagyobb kiterjedésű Jugoszlávia állami jogosultságát és belső működését.

Hasonló, modern kori ellentétekkel lengyel–magyar összefüggésben nem találkozhatunk, ez alól kivételt képezhet a körül belül 25 ezer főnyi, szepességi és árva vármegyei 584 km^2-nyi terület a lengyelek általi elfoglalása 1918-ban, amit azonban „lenyelt" a korabeli magyar közvélemény, hiszen ez már Csehszlovákiával szemben történt, és összehasonlíthatatlan volt a többi ország hódításaival szemben. Fontos kiemelni, hogy Lengyelország a versailles-i békerendszer fenntartásában, míg Magyarország az európai „új rend" megváltoztatásában volt érdekelt, és mégis a két ország ekkor is jó kapcsolatot tudott ápolni egymással.

Azonban horvátoknak is bőven akad nehézsége a magyarokkal való közös múlt feldolgozását illetően. Erre volt példa a horvát államiság és az önállóság korlátozásából fakadó hátrányok, a magyar politikai és gazdasági érdekek szupremáciája a horvát érdekekkel szemben. A magyar nyelv 1844-es győzelme a horvátok számára a nemzethalál kezdetét vizionálhatta, emiatt elméletben is megalapozták és elmélyítették különállás-tudatukat Magyarországgal szemben. 1848 szeptemberében sor került az egyetlen horvát–magyar katonai konfliktus-

5 Péter Árpád: Mi lett volna, ha nyernek…?! Futballvendégség Horvátországban. *Zalai Hírlap*, 2018. július 17., 74. évf., 164. sz., 7.

6 A Muraköz Josip Jelačić báni rendelete következtében 1848 és 1861 között Horvátországhoz tartozott. Ugyancsak szimbolikus, hogy a Csáktornyai Muraközi Múzeumban (Muzej Međimurja Čakovec) 2018. október 26-a és november 16-a között bemutatott, Sokcsevits Dénes által készített *Az 1956-os magyar forradalom a horvát sajtó tükrében* című kiállítást a magyar államtól való elszakadás 100. évfordulója alkalmából készített kiállítás (*Izložba povodom 100. obljetnice odcjepljenja Međimurja od mađarske države*), 2019. január 8-ai megnyitója követte. Ugyancsak a csáktornyai muraközi múzeumban tartottak 2018. január 7-én tudományos találkozót a muraközi 1918–1919-es eseményekről, Muraköz „felszabadulásának" századik évfordulója kapcsán. Érdekesség, hogy a Muraköz 1919 és 1922 között a varasdi megyéhez tartozott, azonban 1922 és 1929 a szlovén maribori megyéhez csatolták, és csak 1929-ben került vissza közigazgatásilag a horvát tömbterületekhez, az ekkor megalakuló Száva bánsághoz.

ra. Ugyancsak felháborítóan hatott a horvátok számára, hogy a majdhogynem teljesen horvát etnikumú Muraközt az uralkodó 1861-ben Magyarországnak jutatta vissza, ahol magyarosítási törekvések kezdődtek a helyi horvát lakossággal szemben. Borzolta a kedélyeket a magyar–horvát kiegyezés problémái, Fiume helyzete, továbbá a Szlavóniába történő magyar betelepülések és az 1905-ös MÁV-törvény, miszerint a horvátországi vasútvonalakon is magyar lett a szolgálati nyelv. Khuen-Héderváry horvát bán pedig mint magyar helytartó élt a horvátok emlékezetében. Megoldatlan maradt Horvátország és Dalmácia egyesítése és a boszniai horvátok integrációja. Néhány évtizeddel később, habár Magyarország elismerte az usztasa Független Horvát Államot, 1941-ben a Muraközt és a Drávaszöget katonailag megszállta, ezáltal pedig képtelenséggé vált, hogy jó viszony alakuljon ki a két ország között a második világháború időszakában.

A felsorolt sérelmek ellenére a magyar–horvát kapcsolatokról elmondható, hogy sokkal szorosabb, közvetlenebb együttélésről beszélhetünk, mint a lengyel–magyar viszonylatban, ebből kifolyólag pedig elkerülhetetlenek voltak a komolyabb összetűzések is. Ennek következtében abban a problematikában találjuk magunkat, minthogyha fordítottan a lengyel–litván viszonyt szeretnénk összehasonlítani a lengyel–magyarral. Ez képtelenség, hiszen teljesen más a kontextus. Lengyelország és Magyarország soha nem jelentett közvetlen fenyegetettséget egymás számára. Nagy Lajos uralkodásától eltekintve nem állott fenn köztük államjogi viszony. Ellenben 1102-ben Könyves Kálmánt horvát királlyá koronázták, ami Horvátország meghódítását és Magyarországhoz csatolását jelentette (annak ellenére, hogy a horvátok autonómiája megmaradt). Bő két évszázaddal később, 1385-ben pedig a krewói unióban – Hedvig és Jogaila házasságával egyesült Lengyelország és Litvánia. A két államszövetség összehasonlítása mind a négy ország számára hasznos lehet. Áthatotta mindkét államközösség történeti emlékezetét az „antemurale christianitatis", a kereszténység védőbástyájának toposza is, mely a későbbiekben részben a nyugati kereszténységhez és kultúrához tartozást, részben pedig a történelmi elmaradottságot kívánta igazolni.[7]

Molnár Antal egyháztörténész felhívta a figyelmet, hogy a zágrábi püspökség (1852-től érsekség) – mely az államiság korlátozott volta miatt a horvát nemzeti érdekeket leginkább képviselte – már az 1500-as évektől elkezdett függetlenedni a magyar egyházszervezettől, és önálló mozgástér kialakítására törekedett. Mégis, az akkor hét és fél évszázada létező államközösség a szakítás ellenére is meg tudott újulni, 1868-ban megszületett a magyar–horvát kiegyezés, amely 50 évre megalapozta a polgári magyar–horvát államközösséget.

Érdemes felidézni Bajza József (1885–1938), a XX. század eleji legkiemelkedőbb hazai délszláv szakértő gondolatait, aki a magyar–horvát kiegyezés leg-

7 Ress Imre: A horvát liberalizmus irányzatai különös tekintettel a Hungaroszláv nemesi liberalizmusra. In *Magyar Tudomány,* 2008/1, 40.

nagyobb hibáit és az ebből következő felbomlást 12 pontban összegezte: 1. magyar érdektelenség a horvát ügyek tekintetében, 2. rosszul megalapozott kiegyezés, a közjogi gondolkozás túltengése, ezáltal pedig a dogmává tett kiegyezés évtizedekig útjában állott a fejlődésnek, 3. a magyar–horvát unió eszméjének azonosítása az 1868-as kiegyezéssel, amely végzetes szerencsétlenségnek bizonyult.[8] További hibák: 4. az osztrák–magyar kiegyezés a horvátok megkérdezése nélkül jött létre, holott reájuk is vonatkozott,[9] 5. a kiegyezést nem sikerült népszerűvé tenni Horvátországban, 6. a kiegyezés magyarázata és alkalmazása körül a magyar–horvát ellentétek folyton élesebben ütődtek ki, ezeket nevezzük az örökös kiegyezési sérelmeknek,[10] 7. a magyar származású, horvátországi bánok negatív megítélése,[11] 8. a horvát politikai közéletből kiszorultak a magyarbarát politikusok, helyüket a délszláv egységet támogatók vették át,[12] 9. Prága és Zágráb viszonya elmélyült, 10. nem sikerült átvinni a kiegyezés revízióját, 11. a világháború szerencsétlen kimenetele, 12. a délszláv fejlődés negatív hatása.

Bajza megkülönbözteti a horvát (függetlenségi) és a délszláv eszmét (centrifugális) egymástól, mivel az elsőt államépítő eszmének, míg az utóbbit állambontó eszmének titulálta. „Ezek a tételek Magyarországon jóformán ismeretlenek voltak, és a magyar politikai világ nem is volt fogékony az ilyen gondolatok befogadására… Az a szomorú valóság, hogy a Dráva két partja társadalmilag messzebb volt egymástól, mint az Atlanti-Óceán két partja, szinte kiküszöbölte a lehetőségét annak, hogy a magyar politicusok között olyanok legyenek, akik autopsia alapján értsenek a horvát kérdéshez. A magyar–horvát unio utolsó periodusának félszázada alatt alig vette észre a magyarság, hogy a horvát kérdés nemcsak közjogi kérdés, és hogy a horvát nemzet erősödése nem egyenlő a se-

8 Mint írja: „Az uniónak azonosítása az 1868:XXX-cal eredményezte azt, hogy az e törvény ellen küzdő horvátok meggyűlölték magát az unió eszméjét és nemzeti törekvéseik legfőbb akadályát nem egy fogyatékos, de megváltoztatható törvényben látták, hanem magában az unió tényében. Két nemzedék nőtt fel úgy Horvátországban, hogy nemzete minden bajának okát az unióban kereste.” In Bajza József: *A magyar-horvát unio felbomlása*. (Továbbiakban: *A magyar-horvát unio felbomlása*). Székfoglalóul felolvasta a Szent István Akadémiában 1924. november 21-én. Budapest, 1925, Franklin-Társulat Nyomdája, 59.

9 Ferenc József budapesti magyar királykoronázási ceremóniáján 1867. június 8-án nem vettek részt horvát követek, mivel így tiltakoztak az ellen, hogy kihagyták őket az osztrák–magyar kiegyezési tárgyalásokból.

10 „A horvátok a horvát államiságot próbálták belemagyarázni, mi a teljes egységet.” In Bajza József: *A magyar-horvát unio felbomlása*, 63. Ehhez kapcsolódtak a kiegyezési törvény magyar és horvát szövegének eltérései.

11 „Egyes bánok és közegeiknek balfogásai, erőszakos fellépése és corruptiója, melyek legtöbbször e kormányférfiak személyes visszaélései voltak, de a horvát közvélemény által rendesen a magyarságnak tulajdonítottak”, továbbá megállapítja, hogy „Khuen-Héderváry bánsága idején nagy részben szerbekre támaszkodott.” In ua.

12 „Az unio ellenségei a kiegyezés alapján kormányoztak, az unio barátai a kiegyezés ellen hadakoztak.” In ua. 70.

paratista elemek erőre kapásával."[13] Tehát Bajza szerint a cél igenis éppen az lett volna, hogy Horvátország minél inkább erős legyen, hiszen csak így tud tagja maradni a Szent Koronának. „De az, ami ezt az uniót halálra ítélte már akkor, mikor a Monarchia látszólag szilárdan állott, a Magyar Birodalom egysége Kárpátoktól Adriáig megbonthatatlannak látszott, és a kiegyezés, mint érinthetetlen hatalom szabályozta a két nemzet viszonyát: az annak a ténynek fel nem ismerése volt, hogy a Szent Korona számára Horvátországot csak a horvát eszme uralma biztosíthatja."[14]

A 12 ponton felül a bajok forrását a probléma fel nem ismeréséhez vezette vissza: „Csak egy olyan mód van, melyet soha és sehol nem koronázhat siker, és ez az, mikor az állami hatalom nem is törekszik a megoldandó kérdés lényegének felismerésére. A magyar politica ezt a módot választotta a horvát kérdés esetében. Ezért kellett 1918-ban szükségképpen elkövetkeznie a magyar–horvát unio felbomlásának, széttépve ezernyi köteléket, mely a két testvérnemzetet nyolc századon át egymáshoz fűzte."[15] 1918 jelentette a lengyel–litván viszonylatban a testvérháborút, amely a magyarok és a horvátok között már hetven évvel korábban lezajlott, hiszen már ekkor elkezdődött a két ország nemzetépítő folyamata, míg erre az orosz elnyomás alatt a lengyeleknek és a litvánoknak a függetlenségükig várni kellett.

Érdemes azon is elgondolkozni, hogy a dualizmus kori kivándorlást a korabeli magyar politikai elit egy árnyaltan pozitív folyamatnak tekintette, mivel főként a nemzetiségi területekről történt az elvándorlás, ezáltal pedig növekedett a magyarok országon belüli aránya. Mégis ezen kivándoroltak, továbbá a monarchiában helyüket nem találó értelmiségiek és politikusok építették ki nyugati kapcsolatrendszerüket, mely államaik születésekor az egyik létfeltételt jelentette. Nem mellesleg Horvátországból volt az egyik legnagyobb méretű az elvándorlás, 1900 és 1913 között csak Szlavóniából 200 ezer fő vándorolt ki, az egész dualista korszakban pedig körül belül 450 ezer ember hagyta el Horvátországot.[16] „Az amerikai délszlávok a nyomasztó gazdasági viszonyok miatt hagyták el régi hazájukat, és e gazdasági viszonyokért a Monarchia vezető köreit, a német és a magyar »zsarnokságot« tették felelőssé" – írja ugyancsak Bajza József az államközösség összeomlásának okai között.

Érdemes idézni Kele György muraközi (Kotoriba) jegyzőt is, aki 1896-ban a magyar–horvát viszonyról így nyilatkozott: „Most kezdem csak érteni, egyik drávántuli horvát politicus honfitársam, azon megjegyzését, hogy a magyar–horvát testvériség legnagyobb akadálya az, miszerint nem értjük meg egymást. Sok mindenfélét tanítanak a magyar és horvát alsó és felső iskolákban, a minek annyi hasznát se veszi az ember az életbe, mint a mókus a lyukas mogyorónak;

13 Bajza József: *A magyar-horvát unio felbomlása*, 68.

14 Bajza József: *A magyar-horvát unio felbomlása*, 74.

15 Ua.

16 Sokcsevits Dénes: *Horvátország története a 7. századtól napjainkig*. Budapest, 2011, 412.

de nem jut eszébe senkinek, hogy jó lenne ám a magyar iskolákban a német nyelv mellett, a horvát nyelvet is tanítani, épp úgy a horvát iskolákban pedig a magyart. Én soha sem tapasztaltam azt a világba kiáltott dühös starcsevizmust a Dráván túl, a milyennek előttem lefestették; nyájasak, szívélyesek voltak hozzám a legultrább horvátok is, mert a nyelvükön beszélhettem velük, megtudtuk egymást érteni, sőt örültek, hogy kibeszélhették magukat, mintha bennem az egész magyar nemzetnek beszéltek volna – s az lett vége a politizálásnak, hogy összecsókolóztunk.

Nem abban találom én a magyar hazafiságot, hogy egy magyar államtisztviselőt Horvátországba helyeznek, ki nem tud és nem is akar megtanulni horvátul, s épp azért rosszul felfogott kificzamodott hazafiságból különválva él az ottani társadalomban; nem ez a feladat, nem ez a cél, nem szándékunk nekünk a horvát nemzetet megmagyarosítani, hanem mint testvér nemzet élni a hazában; együtt élni pedig csak úgy lehet, ha egymást megérti az ember."[17]

Sokcsevits Dénes szerint a magyar–horvát közeledési kísérletek mögött a magyar–horvát kulturális kapcsolatok felélénkülése figyelhető meg. Erre egyik legelső példa 1860-ban a magyar nemzeti opera- és színtársulat zágrábi vendégszereplése, amikor összesen 34 előadást tartottak.[18] „Széles e világon alig van két nemzet, melyek annyira egymásra lennének utalva, mint a magyarok és a horvátok", írja Ante Starčević.[19] Hiába a rengeteg elkövetett hiba felsorolása, a birodalom szláv nyelvű népei közül Horvátország bírt a legnagyobb önállósággal az Osztrák–Magyar Monarchiában, amely kikerülhetetlen tény alapvetően megváltoztatja a lehetőségét a horvátok más szláv népekkel való történelmi összehasonlításának. Míg a következő évszázadban Csehország és Szlovákia szétválása békés úton ment végbe, addig a Horvátországot és a boszniai horvátokat sújtó 4 éves délszláv háború azt eredményezte, hogy jelentősen újraértékeljék az addig felállított történelmi emlékezetpolitikájukat. 1989–1991 tehát nemcsak a Dráván levő „vasfüggöny" lehullását, hanem az újraértelmezést és az újrakezdés lehetőségét is magában rejtette.

„A 20. század horvátországi szellemi horizontján alig-alig tűnik föl valami a magyar kultúrából" – nyilatkozik Kiss Gy. Csaba a zágrábi egyetemen szerzett tapasztalatairól. Ugyancsak megemlíti, hogy milyen sokat segítettek az ottani magyar szakos hallgatók tanításakor a közös párhuzamok, „a nemzeti romantika hasonló életérzése, az irodalom nemzetet teremtő funkciója".[20] Fodor Pál a XX. század második felére vonatkozóan azt írja, hogy „abnormálisnak és el-

17 Kele György: Muraközben. In *Zala vármegyei évkönyv a Millenniumra*. Szerkesztette Halis István–Hoffman Mór. Nagykanizsa, 1896, Ifj. Wajdits József Könyvnyomdájából, 187.

18 Sokcsevits Dénes: *Horvátország története a 7. századtól napjainkig*. Budapest, 2011, 353.

19 Makkai Béla: *Végvár vagy hídfő? „az idegenben élő magyarság nemzeti gondozása" Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában (1904–1920).* Budapest, 2003, 7.

20 Kiss Gy. Csaba: *Budapest–Zágráb: oda–vissza*. Művelődéstörténeti esszék, 1999–2004. Budapest, 2015, Nap Kiadó, 32–33.

fogadhatatlannak tartottam, hogy a magyar és a horvát közgondolkodásból az 1990 előtti évtizedekben szinte kitörlődött a több mint 800 éves állam és sorsközösség emlékezete".[21]

Jugoszlávia összeomlásának idején Magyarország igyekezett jó kapcsolatot ápolni Horvátországgal, miközben a szerbiai magyar kisebbség helyzetére is nagy figyelmet kellett fordítani. 1990 őszén, mintha a történelem megismételte volna önmagát, Magyarország fegyverszállításba kezdett, hogy segítse egyik szomszédjának a függetlenedési törekvéseit. Tízezer magyar tulajdonban levő géppisztoly adtak el a zágrábi rendőrségnek. Így emlékezik vissza Jeszenszky Géza korabeli külügyminiszter az akkori helyzetre: „A magyar kormány egyszerre igyekezett cáfolni a magatartásával kapcsolatban Belgrádból terjesztett hamis beállításokat, védeni a vajdasági magyar kisebbséget, segíteni a nemzetközi közösséget a tájékozódásban, és nem térni el jelentősen annak politikájától, végül, de nem utolsósorban pedig szoros baráti kapcsolatokat építeni ki a két új szomszédos országgal, Horvátországgal és Szlovéniával. Az előbbi esetében az 1830-as évekig visszamenő történelmi ellentéteket is föl kellett oldani."[22]

Mai napig feldolgozásra vár a délszláv háború elől Magyarországra menekülők története az 1990-es években. Példát lehetne venni a második világháború alatti lengyel menekültek feldolgozásáról készült részletes tanulmányokról. Számarányukat tekintve mindkét esetben több tízezer emberről beszélhetünk, bár a lengyel menekültek száma magasabb volt a második világháborúban, mint a Magyarországra menekülő, volt jugoszláv állampolgárok száma.[23]

Az Országházban tartott horvát–magyar kiegyezésről szóló konferencián Fodor Pál a következőképpen összegezte az eddig született közös, tudományos eredményeket. Az áttörés talán 2002-ben kezdődött, amikor a Horvát Történettudományi Intézet és a Magyar Tudományos Akadémia közösen rendezett konferenciákat Zágrábban, Zadarban és Biogradban. Ezt követte a Zrínyi-kutatások összehangolása,[24] egy évre rá a horvát és a magyar történészek tudományos tanácskozást tartottak Budapesten a magyar–horvát kiegyezés 140. évforduló-

21 *A horvát–magyar együttélés fordulópontjai*. Szerkesztette: Fodor Pál. Budapest, 2015, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Horvát Történettudományi Intézet, 15.

22 Jeszenszky Géza: Tanulmányok a szuverén Magyarország külpolitikájáról. *Külügyi Szemle*, 2005/1–2, 288.

23 Varga Endre László szerint a 140 ezer fős magyarországi lengyel menekültek száma túlzás, körül-belül 80–85 ezren lehetettek, akik közül 50–55 ezer személyt dokumentáltak is. A lengyel menekültek számára főként Délnyugat-Magyarországon állítottak állomásokat, táborokat, akik aztán Jugoszlávián átutaztak, és csatlakoztak a szövetséges csapatokhoz.

24 *Zrínyiek a magyar és a horvát históriában*. Szerkesztette Bene Sándor, Hausner Gábor. Budapest, 2007, Zrínyi Kiadó.

jának kapcsán.[25] 2014-ben következtek a „nagy dobások", hiszen ezen év február 16-án tartották „A horvát–magyar együttélés fordulópontjai: intézmények, társadalom, gazdaság és kultúra" című konferenciát a Magyar Tudományos Akadémián.[26] A 2016-os esztendő a szigetvári Zrínyi Miklós emlékéve volt, ennek következtében megnőtt a Zrínyi családdal kapcsolatos történeti munkák száma.[27] Meg kell említenünk Sokcsevits Dénes „Horvátország a 7. századtól napjainkig" című, 2011-ben kiadott 846 oldalas munkáját, mellyel megalapozta a lehetőségét, hogy a magyar olvasóközönség egy részletes és átfogó képet kaphasson Horvátország történelméről.[28] 2018. november 22-én tartottak Zágrábban konferenciát „A horvát–magyar kiegyezés: létrejötte, megvalósítása és következményei" címmel. Ezt a sort zárta a budapesti konferencia 2018. december 5-én.

Láthatjuk, hogy a jelenkori magyar–horvát kapcsolatok katalizátora a kulturális együttműködés, amelyben a legfontosabb feladatokat a történészek végzik. Ennek következtében sikerült a Zrínyi-kutatásokat összehangolni, továbbá a horvát–magyar együttélés fordulópontjairól egy kiemelkedő tanulmánykötetet megjelentetni. Csóti György, a Magyar–Horvát Baráti Kör elnöke indítványozta, hogy a magyar–lengyel barátság napjának mintájára legyen magyar–horvát barátságnak is emléknapja, melynek törvénybe iktatása folyamatban van.

Kövér László a parlamenti megemlékezésen tartott beszédében felhívta a figyelmet arra a kettőségre, mely régiónkat jellemzi: „Miképpen őrizhetjük meg a függetlenségünket, miközben nagyobb integráció által védhető meg csak az ország?" Fodor Pál szerint minden felelős magyar és horvát politikusnak az lenne a feladata, hogy a magyar és a horvát nép közötti testvériség helyreálljon. Ellenben – ahogy Bajza József és Kele György muraközi jegyző is felhívta a figyelmet – ehhez nem elég a koncepció, hanem szaktudás is kell. Magyarországnak rá kell találnia a közvetítő szerepére nemcsak kelet és nyugat, de dél és észak között is. A horvát–magyar együttműködés megerősödése, a Visegrádi Négyek és a horvát érdekek összeegyeztetése elkerülhetetlen feladata a térségnek. Erre utalnak Fodor Pál előadását záró szavai is: „Próbáljuk meg visszafogadni egymást, szükségünk van jó barátokra, szomszédokra még akkor is, ha a magyar–horvát királyság visszaállítása pillanatnyilag nincs napirenden."

25 *Mint nemzet a nemzettel… Tudományos tanácskozás a magyar–horvát kiegyezés 140. évfordulója emlékére.* Szerkesztette: Sokcsevits Dénes. Budapest, 2008. – Ezen könyv bemutatójára 2012. június 15-én került sor a Magyar Tudományos Akadémián.

26 Egy évvel később jelent meg a korszakalkotó tanulmánykötet: *A horvát–magyar együttélés fordulópontjai*. Szerkesztette Fodor Pál. Budapest, 2015, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Horvát Történettudományi Intézet.

27 *Határok fölött. Tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról*. Szerkesztette Bene Sándor, Fodor Pál, Hausner Gábor, Padányi József. Budapest, 2017; Varga Szabolcs: *Leónidasz a végvidéken, Zrínyi Miklós (1508–1566)*. Pécs–Budapest, 2016.

28 Sokcsevits Dénes: *Horvátország a 7. századtól napjainkig*. Budapest, 2011, Mundus Novus Könyvek.

Összességében elmondható, hogy 1991 egy új korszak kezdete az egész régió számára. A magyar–lengyel kapcsolatok ápolása a nagyobb földrajzi távolság ellenére is sokkal „könnyebb", hiszen nincsenek (vagy nagyon kevés) egymással szembeni történelmi sérelmek, míg a horvátok esetében ebből bőven akad. Mégis úgy gondolom, hogy a lengyel–magyar barátság adja azt az alapot, ami minta lehet a horvát–magyar testvériesség helyreállítására, amelynek elérése már sokkal nagyobb kihívás, mint az előbbié. A horvát szál tanulmányozása a szláv tengerben való szigetlétünk érzékenyebb területeinek, pl. a Szerbiához, Szlovákiához vagy Ukrajnához való viszonyunk rendszerezéséhez talán a legtöbb aktív hagyomány-tanulsággal szolgálhat.

Id. Lucas Cranach: A pápaszamár, 1557